

Rozvoj kompetencí k podnikavosti v Německu

Expertní zpráva

Autor expertní zprávy: Mgr. Zuzana Svobodová, Ph.D., DBA

Expertní tým:

Mgr. Zuzana Svobodová, Ph.D., DBA

Mgr. Pavla Petrová

Ing. Pavla Krummackerová

Mgr. Jan Svoboda

Bc. Věra Koubová

2023

Úvod a metodologie expertní zprávy

Je zřejmé, že kompetence k podnikavosti a dovednosti související s podnikavostí jsou potřebné pro současný život v neustále se měnícím světě. Veronika Haissingerová v rámci projektu iKAP II - Inovace ve vzdělávání s registrační číslem CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_078/0021106 (dále jen iKAP II) uvádí, že „kompetence k podnikavosti je schopnost vidět příležitosti a nápady a měnit je v hodnoty pro společnost pro ostatní“ a dále zdůrazňuje, že je mýtem vést žáky k podnikavosti až v pozdějším starším nebo dospělém věku a doporučuje i v souladu s obecnými doporučeními Evropské unie rozvíjet podnikavost od útlého věku.

V Praze je právě podnikavost jedním z témat projektu iKAP II, který cílí na střední školy, zapojuje je do projektů, soutěží, propojuje s odborníky a pomáhá pedagogům rozvíjet potřebné kompetence u žáků. Jednou z takových škol je i česko–německé Gymnázium Thomase Manna na Praze 8, které v rámci projektu natočilo s Pražským inovačním institutem video (<https://www.youtube.com/watch?v=xTosY1f6UZI>) o podpoře podnikavosti ve škole. Zároveň tým gymnázia spolupracuje a dlouhodobě realizuje projekty s německými školami a organizacemi v celkem osmi spolkových zemích a městech, konkrétně v Berlíně, Drážďanech, Frankfurtu, Neumarktu, Höxteru, Hamburku, Bammentalu a Lübecku. Velmi obecně lze konstatovat, že je možné vnímat účast žáků v mezinárodních projektech jako součást rozvoje kompetence k podnikavosti, protože dochází právě k onomu procesu přeměny nápadů, rozvoje kreativity, spolupráce atd., nicméně je pravda, že to není jejich hlavní zaměření, spíše takový vedlejší pozitivní dopad.

S ohledem na zapojení do projektu iKAP II a v souvislosti s dlouhodobou spoluprací s konkrétními německými školami a institucemi vznikl expertní tým (Z. Svobodová, P. Petrová, P. Krummackerová a J. Svoboda), který ve školním roce 2022/2023 zjišťoval, zda a jaké konkrétní aktivity školy realizují pro podporu podnikavosti, jak se s rozvojem kompetencí k podnikavosti pracuje v konkrétních německých školách a jaké možnosti němečtí žáci mají. Výstupem jejich práce je pak tato expertní zpráva. Metodologii expertní zprávy lze rozdělit do dvou částí: 1) teoretická příprava a studium podkladů a informací k podnikavosti v Německu a 2) zjišťování konkrétních informací ve školách (návštěvy škol, rozhovory s učiteli a řediteli, účast na aktivitách, hospitace). V teoretické části pracoval expertní tým s aktuálními německými dokumenty a zprávami ministerstva a iniciativ, které se věnují podpoře podnikavosti v Německu, následná zjištění pak konfrontoval s realitou na

vybraných německých školách. Německé školy nebyly uvedeny jmenovitě s ohledem na zachování etického rámce práce a nepoukazování na výsledky a práci konkrétních škol, jsou tedy zařazeny pouze do kontextu spolkové země a dle druhu školy. Výsledná zpráva přináší v první části stručný přehled současné podpory podnikavosti v Německu a ve druhé části pak příklady a výstupy z konkrétních projektů a aktivit, které podnikavost podporují. Výstupy expertní zprávy mohou sloužit jako inspirace pro obdobné projekty ve školách, jako náměty pro mezinárodní spolupráci a vést k dalšímu přemýšlení o rozvoji kompetencí u žáků.

Rozvoj podnikavosti v Německu

Základní výrazy, se kterými se v Německu můžeme v oblasti rozvoje podnikavosti na školách setkat jsou následující: *Schule mit Unternehmergeist a Entrepreneurship Education*.

Entrepreneurship Education (EE) znamená výuku k podnikavému myšlení a konání a zahrnuje v širším slova smyslu využívání takových vzdělávacích aktivit, které podporují podnikavé nastavení mysli a dovednosti, které jsou pro podnikavost klíčové. Rozvíjí hodnoty a postoje, které jsou potřebné pro budoucí podnikatele a obecně pro budoucí podnikavé občany. EE se ve školách realizuje prostřednictvím činnostního učení, projektů, zakládání školních firem a celkově podpoře samostatnosti a zodpovědnosti žáků.

Projekt „*Unternehmensgeist in die Schule*“, tedy „podnikatelský duch do škol“ se začal rozvíjet v Německu od roku 2002, kdy Ministerstvo průmyslu a technologií (*Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie*) upozornilo na nutnost rozvíjet specifické kompetence u žáků, které jsou pak žádoucí při jejich přechodu na trh práce a nezbytné pro rozvoj vlastních podnikatelských aktivit (*Unternehmergeist in die Schulen?!...*, 2010). Z počátku byl projekt zaměřen právě na budování školních firem, nicméně postupně se ukázala nutnost rozvíjet kompetence nikoli přímo k podnikání ale k podnikavosti již od útlého věku a nečekat na dospělost. Výstupy posledních výzkumů Ministerstva pro průmysl a energii (*Bundesministerium für Wirtschaft und Energie*) doporučily zařadit aktivity podporující kompetenci k podnikavosti již do základních škol.

Německý "duch podnikavosti" a jak ho podporovat

Duch k podnikavosti je něco, co se nedá jednoduše zprostředkovat jako třeba výuka cizího jazyka nebo jiného předmětu, je nutné kontinuálně rozvíjet a podporovat šest hlavních osobnostních rysů, které vedou k rozvoji ducha podnikavosti, nebo-li kompetence, jedná se o:

1. Vlastní iniciativa, která znamená, že člověk umí jít svou vlastní cestou, protože tou cestou jít chce a ne proto, že mu to někdo nařídil. Jde směrem k naplňování svých vlastních cílů.

2. Snaha o nezávislost, která znamená, že se člověk snaží o svobodu ve svém rozhodování a důvěřuje v tomto procesu svým vlastním dovednostem.
3. Ochota jít do rizika, která znamená, že je člověk ochoten a připraven přijmout rizika při dosahování svých cílů. Je si vědom určité nejistoty na své cestě, a přesto se po ní vydá.
4. Kreativita, která znamená, že pokud člověk chce jít svou vlastní cestou a dosahovat vlastních cílů, musí být připraven na kreativní řešení a stále nová rozhodnutí.
5. Otevřenost v komunikaci, která znamená, že je člověk připraven a ochoten spolupracovat s ostatními v různých rolích a nebojí se také převzít vedoucí roli v týmu.
6. Motivace k výkonu, která znamená chuť a touhu řešit úkoly, které jsou výzvou pro vlastní schopnosti a dovednosti.

Celkově nejde o to se ve výuce zaměřovat na vzdělávání budoucích podnikatelů, protože je logické, že ne každý žák skončí jako nezávislý podnikatel, stejně tak ale neskončí všichni žáci jako zaměstnanci. Proto je potřebné rozvíjet takové dovednosti, které jim umožní vydat se po životní a profesní dráze dle svých přání a být v ní úspěšní. I v zaměstnání se potřebují pracovníci rozhodovat, samostatně myslet, úspěšně řešit problémy a být kreativní, podpora ducha podnikavosti je tedy vhodná a přínosná pro každého žáka.

Německé Ministerstvo průmyslu a energie, projekt „Podnikatelský duch do škol“ a projekt „Dobré pro tebe a dobré pro Německo“ připravily společně pro školy souhrn aktivit, které komplexně podporují výše uvedených šest osobnostních rysů u žáků od pátých tříd.

Jednou z aktivit je i testování podnikatelského ducha, kde si žáci nejprve samostatně vypracují podnikatelský test (viz příloha 4) a následně se věnují skupinové diskuzi a odhadu, jak by na jednotlivé otázky nejspíše odpověděl Levi Strauss. Tím si vlastně společně vytvoří definici podnikatelského ducha a popíší si, které kompetence, vlastnosti, schopnosti a dovednosti potřebují rozvíjet, aby podnikatelského ducha dosáhli. Při této aktivitě je vhodné právě společně se žáky vydefinovat a popsat, co to znamená, když člověk přebírá vlastní iniciativu, snaží se o nezávislost, je ochoten podstoupit riziko, je kreativní, otevřeně komunikuje a je motivován k výkonu.

Ministerská doporučení jsou doplněna rovnou i vhodnými aktivitami pro rozvoj všech šesti výše uvedených vlastností podnikatelského ducha. Jako příklad si můžeme uvést kreativitu, která je zásadní a důležitou složkou podnikavosti, protože kreativní člověk umí hledat nová řešení, informace kombinovat novým způsobem a tím vidět i jiné a nové cesty vedoucí k cíli.

Kreativita je zásadní vlastností pro zvládnutí úkolů a výzev, které nám život přináší. Kreativitu je nezbytné ve školách podporovat již od útlého věku a je zcela zásadní dovedností, kterou žáci potřebují rozvíjet. Kreativitu rozvíjíme ve školách prostřednictvím úkolů, která nemají jedno jediné řešení, úkolů, na které se není tzv. možné naučit nazpaměť, jedná se o mentální výzvy, které podporují samostatnou činnost mozku. Kreativitu můžeme rozvíjet i zadáváním problémových úkolů při skupinové práci a hledáním odpovědí na provokativní otázky. Kreativita se dá rozvíjet ve všech předmětech a projektech ve školách. Příklad problémového zadání vhodného pro základní vzdělávání je v příloze 5.

Projekty a organizace rozvíjející podnikavost v Německu

Podporu učitelům a školám s ohledem na rozvoj podnikavosti nabízí kromě výše uvedeného projektu Spolkového ministerstva pro hospodářství také celá řada nezávislých iniciativ, neziskových organizací a spolků, které společně podporují „EE“ ve školách, organizují projekty, žákovské soutěže, vzdělávání učitelů, spojení školy a praxe a další. Společně se sdružují právě pod názvem „Podnikatelský duch do škol“ a zavázali se podporovat a organizovat následující:

- Školní soutěže, školní firmy a další projekty zaměřené na podnikání
- Kontakty mezi průmyslem, podniky, praxí a školou
- Materiály k podpoře podnikavosti využitelné ve školách
- Přednášky a exkurze

Iniciativa "Podnikatelský duch do škol" je, jak se sama představuje, určena ředitelům a učitelům na podporu jejich práce v oblasti podnikavosti a ekonomického vzdělávání. Portál je určen také přímo žákům, protože jim nabízí samostatnou sekci, kde jsou k dispozici informace speciálně připravené pro mládež na téma podnikání a ekonomie. Ministerstvo aktivitami této iniciativy podporuje školy, aby věnovaly prostor a pozornost podnikavosti v jejich každodenní práci. Cílem je co nejdříve seznámit žáky a mladé lidi s podnikavostí a rozvinout u nich potřebné kompetence. S ekonomickými souvislostmi přichází každý člověk do styku ve svém každodenním i profesním životě, protože ekonomika má rozhodující vliv na život každého jednotlivce. Platí však také, že ekonomicky vzdělaní občané jsou důležití pro výkonnost našeho národního hospodářství. Základní znalosti by proto měly být povinné na všech všeobecně vzdělávacích školách. Spolkové ministerstvo požaduje zavedení samostatného předmětu ekonomika do německého kurikula, což zatím ale není aktuální. S ohledem na to, že

není reálné zařadit předmět do výuky na všech německých školách, snaží se Spolkové ministerstvo pro hospodářství a ochranu klimatu již angažuje ve školách a podporuje tak výuku základů ekonomiky a podnikání. V materiálech iniciativy "Podnikatelský duch do škol" je jasně uvedeno, že podpora podnikavosti neznamena, že by školy měly zajistit, aby co nejvíce žáků později začalo podnikat. Celá iniciativa se orientuje na podporu kreativity, odpovědného jednání a sociálních kompetencí a učení prostřednictvím zkušeností. Podle vědecké studie Institutu pro ekonomiku malých a středních podniků při univerzitě v Trevíru e.V. se mladí lidé chtějí ve škole dozvědět více o podnikání. Podnikatelské projekty jsou stále přijímány příliš váhavě: je potřeba příliš mnoho času, chybí zkušenosti, uznání. Internetový portál "*Unternehmergeist-in-die-Schulen*" si klade za cíl tyto překážky překonat. Iniciativa připomíná například postavu Toma Sawyera, který ve slavném dobrodružném románu Marka Twaina proměnil trestnou práci, kterou mu ukládala teta Polly, v "podnikání". Přemluvil přátele a známé, aby ho zbavili nepříjemného úkolu natírat zahradní plot. Nechal si za to platit jablky a skleněnými kuličkami a stal se úspěšným. Takové talenty existují dodnes. Jen je musíme najít a podpořit, uvádí iniciativa „Podnikatelský duch do škol“. K tomu potřebujeme odvážné a odhodlané učitele. Jak řekl Mark Twain: "*Za dvacet let budete více zklamáni tím, co jste neudělali, než tím, co jste udělali. Odhodte tedy své šňůry. Vyplujte z bezpečného přístavu. Chyťte do svých plachet pasáty. Prozkoumejte. Sněte. Objevujte.*" (Die Idee - Allgemeine Hintergrundinformationen zur Website, 2022)

Národní iniciativa sdružuje tedy mnoho dílčích organizací (celkem 42), které souzní s výše uvedenou charakteristikou a míří ke společnému cíli. Kompletní přehled zapojených organizací je možné nalézt na webové stránce: <https://www.unternehmergeist-macht-schule.de> a následně jsou představené některé vybrané iniciativy a neziskové organizace.

Business@school

Business@school je vzdělávací iniciativa mezinárodní poradenské společnosti Boston Consulting Group (BCG), která vzdělává již od roku 1998 každoročně více než 1 000 studentů v praktických podnikatelských dovednostech a klíčových kompetencích v průběhu školního roku ve třech fázích: nejprve analýzou velké a poté malé firmy, následně vypracováním vlastního podnikatelského záměru včetně podnikatelského plánu. Studentské týmy jsou podporovány svými učiteli a přibližně 400 mentory z více než 20 partnerských společností a BCG. Žáci si na základě teorie propojené s praxí postupně osvojují porozumění ekonomickým otázkám. Poznávají a chápou realitu podnikových skupin, středních a malých podniků a trénují podnikatelské myšlení a jednání. Důraz je kladen také na osobnostní rozvoj

žáků. Prostřednictvím projektové práce v týmu se rozvíjí a trénují klíčové kvalifikace potřebné pro rozvoj kompetence k podnikavosti, jako je schopnost pracovat v týmu, schopnost řešit konflikty a time management, stejně jako prezentační techniky a digitální dovednosti. Žáci v rámci zapojení se do této iniciativy získají také znalosti důležité pro založení firmy a lektoři se snaží také probudit v nich podnikatelského ducha a posílit sebedůvěru ve vlastní schopnosti. Studenty provází několik učitelů, přičemž jeden přebírá řízení projektu a koordinuje spolupráci mezi školou, kouči z podnikatelské komunity a projektovou kanceláří business@school. Iniciativa působí ve všech spolkových zemích Německa.

JUNIOR Schülerfirmen

Cílem programů *JUNIOR Schülerfirmen* (tedy JUNIOR žákovských firem) je profesní orientace, podpora vzdělávacích dovedností a profesních příležitostí mladých lidí a výuka obchodních znalostí a klíčových kvalifikací. Studenti se společně učí a zkoušejí základní principy podnikatelského jednání a získávají tak sociální i profesní klíčové kompetence, které potřebují pro svůj další profesní život. Učitelé (tedy školní mentoři) jsou zde především proto, aby žáky doprovázeli. Před zahájením projektu jsou učitelé připraveni informační akcí, kterou pořádá IW JUNIOR. Iniciativa působí ve všech spolkových zemích Německa.

Deutscher Gründerpreis für Schüler:innen

Německá cena pro začínající podnikatele z řad školáků (DGPS) je největší německou soutěží pro "začínající" podnikatele, kterou iniciovali partneři Stern, Sparkasse, ZDF a Porsche. Od roku 1999 se DGPS zúčastnilo více než 83 000 žáků. Vše vychází z fiktivního založení firmy, pro kterou mladí lidé v týmech během čtyř měsíců vypracují podnikatelský koncept. Mezi úkoly patří analýza zákazníků a konkurence, vypracování obchodní a marketingové strategie, stanovení cen výrobků a služeb a vytvoření finančního plánu. Studenti plní soutěžní úkoly prostřednictvím online platformy. Poté ústřední porota vyhodnotí jejich výkony podle bodového systému. Jako kontaktní osoby pro školu a podporu učitelů a studentských týmů jsou k dispozici supervizoři. Obdobnou soutěž můžeme nalézt i v České republice pod názvem Soutěž a podnikej. Doprovázející učitelé plní doprovodnou funkci pro studentské týmy a podporují je při rozvoji podnikatelského nápadu a zpracování úkolů během celé soutěže. Celý projekt uděluje dokonce i zvláštní cenu "Učitel roku", která zdůrazňuje důležitou roli učitelů v soutěži a podpoře podnikavosti. Iniciativa působí ve všech spolkových zemích Německa.

Startup Zukunft!

Startup Zukunft! (tedy Startup Budoucnost!) podporuje mladé lidi, aby se stali tvůrci svých životů a budoucího pracovního prostředí. Školní firmy jsou vhodným tréninkovým prostředím pro tento cíl. V rámci iniciativy mladí lidé vyrábějí a prodávají skutečné výrobky nebo nabízejí služby, a to vše pod záštitou a právní ochranou školy, kterou projekt zajišťuje. Žáci se tak prakticky učí, co znamená založit podnik, řídit ho, jednat zodpovědně a pracovat v týmu. Rozvíjejí vlastní nápady a společně hledají kreativní řešení. Kontakt se zákazníky a dalšími mimoškolními aktéry i skutečné výzvy, které je třeba překonat, nabízejí učení v reálném životě a podporují osobní rozvoj. Startup Zukunft! v současné době oslovuje přibližně 700 školních firem na všech typech škol, do kterých je zapojeno více než 6 000 dětí a mladých lidí a jejich doprovodných učitelů. Místní partneři sítě nabízejí individuální poradenství na všech typech škol, inovativní akce a kvalifikace. Německá nadace pro děti a mládež (DKJS) klade důraz na propojení výchovy k podnikavosti se vzděláváním pro udržitelný rozvoj. V pořádaných workshopech se žáci dozvědí, jak mohou zvýšit udržitelnost svého školního podniku. Kromě školních podniků realizují místní partnerské programy na školách podnikatelské a inovativní formáty a workshopy, jejichž cílem je podpora budoucích kompetencí a vzdělávání pro udržitelný rozvoj, například designové myšlení a scrum workshopy. Iniciativa působí ve čtyřech spolkových zemích (v Berlíně, Sasku, Braniborsku a Durynsku).

FRAUEN unternehmen

Cílem iniciativy "*FRAUEN unternehmen*" (Ženy podnikají) je inspirovat a podporovat zejména mladé ženy k samostatnému podnikání. V celém Německu pracuje na dobrovolné bázi přibližně 230 "vzorových podnikatelek". Podnikatelky referují ve školách a na vysokých školách o možnostech a požadavcích profesionální samostatné výdělečné činnosti a poskytují realistický a velmi osobní pohled na každodenní podnikatelský život. Kromě toho iniciativa nabízí digitální únikovou hru naživo "*FRAUEN unternehmen - Das Spiel!*" pro školy. Touto hrou, která se točí kolem témat "založení" a "samostatná výdělečná činnost", chce iniciativa výslovně poskytnout žákyni možnost přiblížit téma "podnikání" přirozeným a herním způsobem. Iniciativa spadá přímo pod Spolkové ministerstvo hospodářství a ochrany klimatu (BMWK). V průběhu projektu dochází získávají školy možnost rozšířit svou teoretickou výuku o podnikatelskou praxi určenou převážně mladým ženám, které tak získávají vhled do každodenního života podnikatelsky nezávislých žen, získávají realistický obraz podnikatelek

a pracují s tématem podnikatelských ženských vzorů. Iniciativa působí ve všech spolkových zemích Německa.

Návštěvy expertního týmu v německých školách

Expertní tým navštívil ve školním roce 2022/23 celkem sedm škol a dvě mimoškolní organizace v Německu, což přehledně znázorňuje následující tabulka.

Přehled navštívených škol

Spolková země	Město	Typ školy
Sasko	Drážďany	Gymnázium
Bádensko Würtensbersko	Höxter	Gymnázium
Bádensko Würtensbersko	Bammental	Společná škola
Hamburk	Hamburk	Gymnázium
Hesensko	Frankfurt	Gymnázium
Bavorsko	Neumarkt	Gymnázium
Šlesvicko-Holštýnsko	Lübeck	Gymnázium

Přehled navštívených mimoškolních organizací

Spolková země	Město	Organizace
Berlin	Berlin	Helleum
Hamburk	Hamburk	Weekend School

Ve školách proběhly vždy minimálně dva rozhovory s ředitelem školy a učitelem a rovněž minimálně jedna hospitace ve výuce. Expertní tým (tedy vždy jeden člen týmu v příslušné škole) všude položil stejný úvodní dotaz: „*Jakým způsobem podporujete podnikavost u vašich žáků?*“ Po této otázce očekávali tazatelé zpravidla konkrétní odpověď, tj. co se ve škole za účelem podpory podnikavosti všechno dělá. Nicméně velmi překvapivým zjištěním byla odpověď, která zazněla ve všech školách sice různým způsobem, ale se stejným obsahem – „*my ve školách nic takového neděláme*“. Z počátku si členové expertního týmu mysleli, že došlo k problému s překladem (tj. neporozumění rozdílu mezi podnikáním a podnikavostí) a snažili se vysvětlit, co to vlastně kompetence k podnikavosti je, nicméně odpověď se obdobně opakovala a tazatelé dostávali informace, že podnikavost se ve školách nijak zvlášť nepodporuje, v projektech zapojeni nejsou a nic zvláštního v tomto směru nerealizují, někteří vyučující o kompetenci k podnikavosti nevěděli nic a neznali ani německý národní projekt

„Podnikavý duch do škol“ a nebyli zapojeni v žádné konkrétní iniciativě. To bylo skutečně doslova šokujícím zjištěním. Na základě studie mnoha dokumentů (viz předchozí část zprávy) bylo zřejmé, že podnikavost je tématem řešeným a obecně podporovaným a bylo zvláštní, proč se tedy nedostává jako jasně pojmenované téma do škol.

Úspěšnější zjištění a konkrétní podklady získal expertní tým v mimoškolních organizacích, kdy například Weekend School v Hamburku se přímo koncentruje v některých svých workshopech a aktivitách na podporu podnikavého ducha a Helleum rozvíjí kreativitu, samostatnost a týmového ducha už přímo tím, jak má postavené vzdělávací prostředí.

Expertní tým se tedy zaměřil na zjišťování jednotlivých částí celého konceptu podpory podnikavosti, tedy hledal podporu dovedností, které tvoří součást kompetence k podnikavosti, vynechal termín „podnikavost“ (*Unternehmensgeist*) a zjišťoval, jaké aktivity, projekty a témata vedou k rozvoji kreativního myšlení, odpovědnosti, týmovosti, snaze tvořit vlastní projekty, k převzetí zodpovědnosti, ochotě jít do rizika a realizovat i tak vlastních nápadů, hledal činnosti, kde je možné udělat chybu jako důležitou součást učení se, reflektovat ji a poučit se z ní atd.

Následující příklady tedy nejsou přímo příklady rozvoje podnikavosti, ale rozvíjí a nesou v sobě právě rozvoj potřebných dílčích dovedností, které společně skládají potřebnou kompetenci k podnikavosti. S ohledem na to, že v některých školách se skutečně k žádnému konkrétnímu příkladu nepodařilo dostat, přinášíme výstupy z projektů a činností, které jsme společně vybrali, a které skutečně rozvíjí vlastnosti potřebné pro kompetenci k podnikavosti. Zařazujeme tedy dva příklady z Hamburku, jeden z Berlína a jeden z Frankfurtu.

Hamburk – realizace projektu zahraniční pracovní zkušenosti

Cílem žakovského česko-německého projektu je připravit a zrealizovat zahraniční pracovní stáž žáků jedenáctého ročníku vzdělávání¹.

V Německu mají žáci jedenáctého ročníku povinnost samostatně zorganizovat dvoutýdenní pracovní stáž v sociální oblasti. Tento projekt navazuje na týdenní pracovní stáž v devátém ročníku, kterou pro ně zajišťuje kompletně německá škola. V jedenáctém ročníku pak dochází

---

¹ Jedenáctá třída odpovídá v ČR druhému ročníku středního vzdělávání. V Hamburku maturují žáci na gymnáziích již ve dvanácté třídě. Třídy se počítají od první až do dvanácté a při přechodu do jiného vzdělávacího stupně se nezačíná opět od prvního ročníku jako jsme zvyklí v ČR.

k přesunu odpovědnosti přímo na žáky, kteří musí v průběhu školního roku zajistit celou organizaci projektu, tj. vybrat vhodné společnosti s odpovídajícím sociálním zaměřením své činnosti, zajistit komunikaci ohledně pracovních míst, absolvovat dvoutýdenní stáž a vypracovat výstupy formou pracovního deníku a ty následně odprezentovat ve škole vyučujícím a mladším studentům. V rámci spolupráce s Gymnáziem Thomase Manna realizují vybraní studenti tento projekt se zahraničním přesahem, tj. organizují stáž pro své partnery z České republiky, kteří pak pracují v Hamburku a oni sami se zúčastní stáže v českých společnostech, kterou jim zorganizují jejich čeští partneři. Celý česko-německý projekt je finančně podporován Česko-německým fondem budoucnosti. Samostatná organizace a plánování sociálního praktika žáky je skvělým způsobem, jak rozvíjet jejich organizační schopnosti, iniciativu a kreativitu, což jsou právě dovednosti potřebné pro dosažení kompetence k podnikavosti. Žáci si v průběhu projektu tvoří také deník, který je pak podkladem pro závěrečnou reflexi a prezentaci (viz příloha 1 a 2).

Jednotlivé fáze projektu

Příprava projektu:

V přípravné fázi jsou žáci nejprve seznámeni s cílem a informováni o celém průběhu projektu v Německu a České republice. Diskutují společně rovněž témata empatie, porozumění a různorodosti, vyhledávají samostatně vhodné organizace pro dosažení cílů projektu a pro realizaci praktika a zjišťují možnosti spolupráce v Hamburku a v Praze. Jedná se především o školy, školská zařízení, organizace pro lidi se zdravotním postižením (např. rehabilitační centrum, domy pro seniory, místa pro bezdomovce a další neziskové organizace). Žáci si samostatně vytvoří plán sociálních praktik, včetně rozvrhu, délky praktik a pracovních aktivit. Tyto plány pak sdílí se svými partnery v České republice. Žáci si individuálně vyberou oblast, ve které se chtějí rozvíjet a kde chtějí pomáhat (např. výtvarné aktivity, hudební terapie, sportovní aktivity) a následně společně připraví organizaci konkrétních aktivit.

Realizace praktika:

Realizace celého praktika se opírá samozřejmě o předchozí domluvu s konkrétní organizací při které se stanoví cíl a plán, určí se konkrétní aktivity, pracovní doba a harmonogram činností. Žáci se pak pravidelně účastní svých pracovních aktivit pod vedením pracovníků nebo dobrovolníků organizace, podílí se na různých úkolech a aktivitách, které jsou relevantní pro danou organizaci a klienty, s nimiž pracují. V průběhu praktika probíhá také reflexe, kde si žáci sdílejí své zkušenosti, pocity a hodnocení své činnosti. Reflexe je důležitá již v prvních

dnech, protože umožní identifikaci problémů hned na začátku a je možné vyřešit případná nedorozumění včas.

Rozvíjené kompetence:

Celý projekt rozvíjí potřebné dovednosti a kompetence u žáků, konkrétně především:

- Organizační dovednosti - žáci se učí plánovat a organizovat aktivity, koordinovat rozvrh a zajistit potřebné materiály pro úspěšné průběhy akcí.
- Schopnost převzít iniciativu - samostatná organizace praktika podporuje žáky v rozvoji jejich iniciativy, kreativity a schopnosti převést své nápady do praxe.
- Rozvoj empatie a respektu k odlišnosti - žáci se učí vnímat potřeby a přání osob se zdravotním postižením, reagovat na ně s empatií a respektem, a tím rozvíjejí svou schopnost porozumět a spolupráce s různorodými skupinami lidí, a to vše navíc v mezinárodním česko-německém kontextu.
- Rozvoj kreativity – žáci se učí hledat společně nové způsoby řešení, vyhledávat možnosti pro sociálně znevýhodněné občany, podporovat inkludované žáky a kreativně se zapojovat do sociálních projektů.

Výsledky a diseminace projektu:

Žáci po skončení projektu připravují vždy prezentaci o svém sociálním praktiku a jeho výsledcích, kterou prezentují ve škole (viz ukázka v příloze 2). Následně také sdílí své zkušenosti s mladšími žáky, které čeká projekt v následujícím školním roce. Sdílení dovedností, síťování a společné učení se je také důležitou součástí kompetence k podnikavosti.

Tento projekt ukazuje, jak žáci mohou samostatně plánovat a realizovat sociální praktikum a rozvíjet dílčí části obecné kompetence k podnikavosti, podporovat samostatnost a sociální angažovanost svých žáků a zároveň zapojit učitele, partnerské organizace a zahraniční školu. Česko-německá spolupráce na realizaci praktika může být inspirací i pro další školy, které tak mohou umožnit žákům nestandardní zahraniční zkušenost, která jim jistě přinese vhodné dovednosti pro jejich budoucí život. Tím rozvíjejí své organizační schopnosti, iniciativu a empatii.

Hamburk a Ikigai

IKIGAI je japonský koncept, který pomáhá jednotlivcům nalézt smysl, radost a cíl ve svém životě. Slovo "IKIGAI" je složeno ze dvou slov: "iki", což znamená "život", a "gai", což lze přeložit jako "důvod" nebo "smysl" (v němčině takto: *iki = Leben und gai = Wert*). Je to koncepce, která spojuje čtyři hlavní aspekty života a jejich vzájemné propojení (např. Steffen, 2019).

Obrázek 1 : Tvorba IKIGAI

Zdroj: Weekend School

1. To, co milujete: Jedním ze základních prvků IKIGAI je identifikování toho, co vás skutečně naplňuje a co vás baví. Jde o vaše vášně, zájmy a činnosti, které vám přinášejí radost a štěstí.
2. To, v čem jste dobří: Dalším aspektem je rozpoznání svých dovedností a talentů. Zvažte, ve kterých oblastech jste opravdu schopní a jaké dovednosti vám přirozeně jdou.

3. To, co svět potřebuje: Důležitým prvkem IKIGAI je také zaměření na to, jakým způsobem můžete přinést hodnotu a prospěch ostatním lidem nebo světu kolem vás. Myslete na to, jak můžete svými schopnostmi a zájmy ovlivnit a pozitivně přispět k okolnímu prostředí.
4. To, za co můžete dostávat odměnu: Posledním prvkem je zvažování, v čem můžete nalézt ekonomickou užitečnost. Jedná se o to, jak můžete své vášně a dovednosti využít k tomu, abyste dosáhli finančního zabezpečení a udržitelnosti.

IKIGAI se pak nachází v prostoru, kde se tyto čtyři aspekty prolínají a překrývají. Pokud najdete oblast, která zahrnuje všechny tyto čtyři složky, máte šanci žít život naplněným smyslem, radostí a spokojeností. Koncept IKIGAI je často používán jako nástroj pro sebepoznání, hledání životního poslání a rozhodování ohledně kariéry nebo životních cílů. Pomáhá jednotlivcům najít harmonii mezi svými vnitřními touhami, vnějšími příležitostmi a potřebami světa kolem nich.

Německá mimoškolní organizace Weekend School pracuje s žáky devátých ročníků právě na nalezení svého IKIGAI a to konkrétně ve workshopu s názvem *WISSEN, WAS GEHT: Mein Lebensziel*, tedy vědět, co jde a stanovit si svůj životní cíl. Na ten pak navazují sérií dalších workshopů, které zahrnují rozvoj potřebných dovedností pro orientaci v pracovním světě. Weekend School se zaměřuje především na spolupráci se školami, které vzdělávají děti z jiného než německého prostředí a klienti jejich workshopů jsou právě děti přistěhovalců a uprchlíků, kterým tak pomáhá nalézt místo na budoucím německém trhu práce. Organizace spolupracuje se školami a nabízí tak doplnění vzdělávacího programu.

IKIGAI může být velmi dobře využito k podpoře podnikavosti, protože je možné během práce na svém IKIGAI klást dětem i otázky typu "Jaké problémy ve světě byste chtěli řešit?" nebo "*Jak byste mohli využít své zájmy a dovednosti k vytvoření nového produktu nebo služby?*", což je vede k novému uvažování, otevírá jejich kreativní myšlení a také možnost, jak pracovat s jejich obavami z neúspěchu a rizika.

Actionbound – kreativní využití aplikace ve Frankfurtu

V německé škole ve Frankfurtu pracují učitelé a žáci pravidelně s aplikací Actionbound, která umožňuje vytvářet a hrát tzv. "boundy" - interaktivní hry, prohlídky nebo výukové trasy s použitím mobilních zařízení. Tato aplikace nabízí zajímavé možnosti pro rozvoj kreativity,

samostatnosti a je dobře využitelná i pro rozvoj týmové spolupráce. V podstatě umožňuje využití pro jakékoli téma, které žáci mohou pak samostatně a kreativně zpracovat. Samotná tvorba boundu vyžaduje plánování, organizaci a strategii, což podporuje rozvoj samostatnosti a schopnosti řešit problémy. Během hraní boundů se učí spolupráci a komunikaci, protože mohou být součástí týmu nebo soutěžit s ostatními hráči. Actionbound poskytuje možnost zhodnotit a reflexi po skončení hry. Žáci mohou diskutovat o svých zkušenostech, sdílet své dojmy a vyhodnocovat, jak se jim dařilo splnit úkoly a dosáhnout cílů. Tím se rozvíjí jejich schopnost sebereflexe a získávání zpětné vazby.

Aplikace není omezena jenom na Německo a je možné ji pro rozvoj kreativity využít kdekoli na světě, tj. i v České republice. Její využití pro výukové účely přináší skutečně zábavnou, moderní a kreativní výuku. Ve frankfurtské škole s ní žáci aktivně pracují a připravují k probíraným tematickým celkům (z historie, přírodní oblasti, jazykové či geografické oblasti) jednotlivé boundy, které obsahují soubory úkolů pro samostatnou nebo týmovou práci. Boundy je možné využít i pro přípravu kreativního programu návštěv partnerských škol, kdy není nutné objednávat prohlídky městem od externích průvodců, ale přenést právě zodpovědnost přímo na žáky a umožnit jim vytvořit boundy pro své zahraniční spolužáky.

V Německu je využití aplikace mírně limitováno poměrně striktními nařízeními ohledně mimoškolní výuky. V českém prostředí jsme standardně zvyklí na rozchody žáků a poměrně velkou samostatnost a možnost pohybovat se i bez pedagogického dohledu (po vhodném poučení žáků a zajištění základní bezpečnosti). V Německu školy musí respektovat přísnější nařízení, například při sportovních aktivitách musí být přítomen vždy i učitel tělocviku, při pohybu mimo školu musí být vždy přítomni minimálně dva pedagogičtí pracovníci, které nelze nahradit jinou zletilou osobou nebo pedagogickým pracovníkem z jiné školy. Při výjezdech je nutné, aby jeden z pedagogů byl muž a druhý žena. Tato nařízení jsou jistě motivována snahou zajistit dokonalou bezpečnost žáků, nicméně právě komplikují realizaci kreativních činností v terénu, což je velkou devizou aplikace Actionbound, která přenáší aktivity z budovy školy do terénu. Nicméně i ve škole je využitelnost aplikace široká. Ve Frankfurtu měli žáci zkušenost s vytvořením virtuální výstavy přímo v budově, vytvořením prohlídky a průvodce areálem školy a také vytvoření hry v místní botanické zahradě (viz obrázek). Pro tyto výstupy museli samostatně sbírat a třídit informace a pak je v týmu zadávat do aplikace a ověřovat funkčnost svého boundu.

Obrázek 2 - Příklad využití aplikace v místní botanické zahradě

Konkrétní možnosti, které aplikace přináší pro učení se a rozvoj potřebných kompetencí s ohledem na podnikavost:

1. Samostatnost při plánování a organizaci hry - žáci tvoří vlastní interaktivní hry, ve kterých musí ostatní plnit různé úkoly, hádanky a otázky. Žáci mají možnost experimentovat s různými prvky a nastaveními, což podporuje jejich kreativitu a schopnost přizpůsobit se různým situacím.
2. Třídění informací - Actionbound je vhodný pro tvorbu virtuálních exkurzí, při kterých žáci mohou objevovat různá místa, historické události nebo kulturní památky. Pro vytvoření exkurze nebo trasy je nutné umět vyhledat a vytřídit relevantní informace a nově a kreativně je zpracovat do zajímavého boundu. Actionbound umožňuje také

přidávat do boundů různá média, jako jsou obrázky, videa, zvukové záznamy nebo texty. Žáci tak mohou kreativně kombinovat různé formy obsahu a prezentovat své myšlenky a nápady prostřednictvím těchto médií

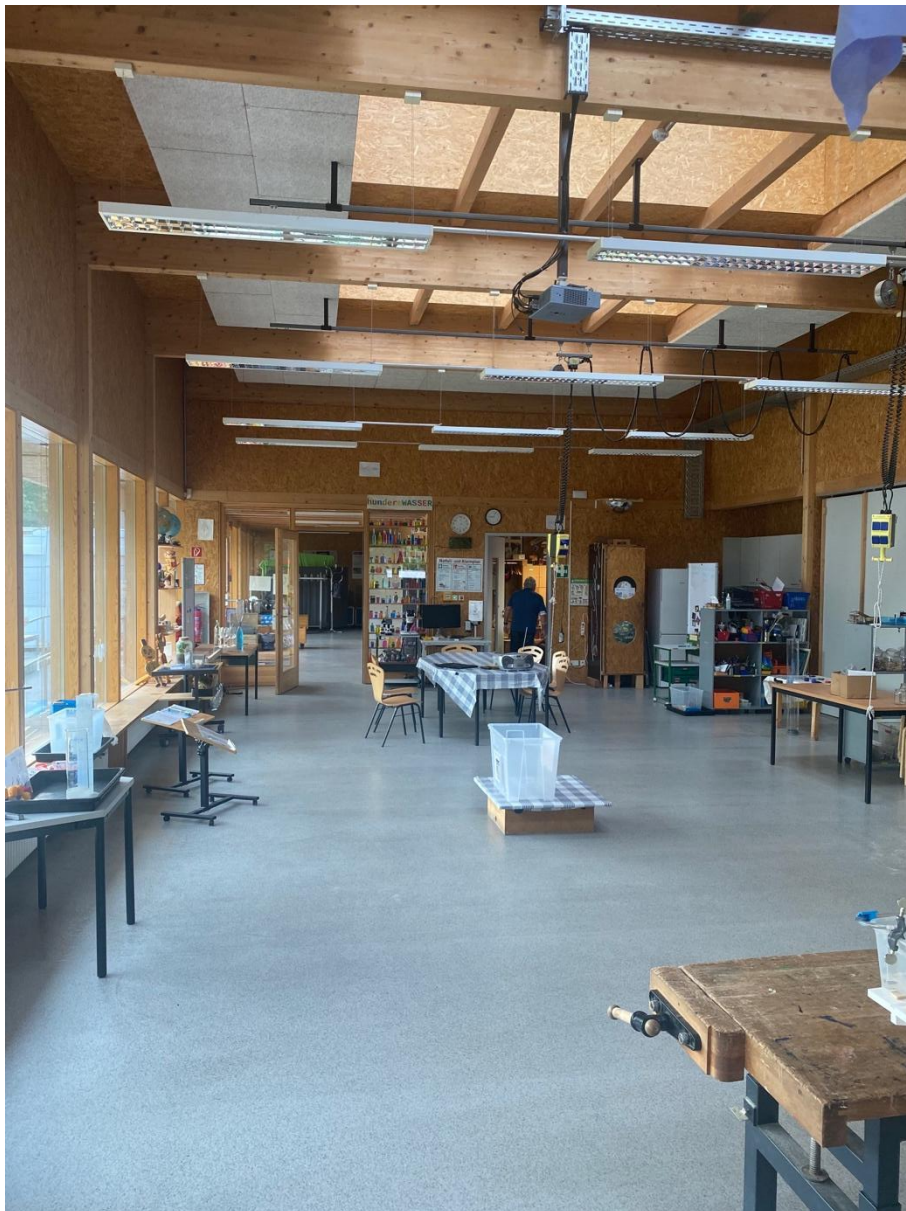
3. Práce s chybou – vzhledem k tomu, že bound poté hrají další žáci nebo dokonce učitelé, dochází k vhodnému způsobu práce s chybou a vědomí důsledku, který chyba na řešení má.
4. Týmová spolupráce a komunikace – boundy se většinou tvoří v týmu, tj. dochází ke spolupráci a komunikaci ve skupině. Rovněž samotné plnění boundy je týmovou aktivitou, ve které má každý člen týmu svůj úkol a společně musí dosáhnout cíle. Tím rozvíjejí kreativitu při hledání společných řešení a samostatnost při plánování a organizaci svých rolí.

V příloze 3 jsou pak k dispozici další ukázky jednotlivých boundů z Frankfurtu.

Helleum Berlin – inovativní místo pro vzdělávání

Helleum v Berlíně je inovativní místo vzdělávání se nejen v oblasti přírodních věd. Jeho vznik je podporován organizací Marzahn-Hellersdorf a senátním odborem pro vzdělávání, mládež a rodinu (SenBJF). Jedná se o specificky navržené a připravené výukové prostředí vzdělávací dílny, navrženém podle nejnovějších pedagogických poznatků. Helleum je určené pro děti a žáky od předškolního věku až do konce cca desáté třídy, rovněž slouží jako vzdělávací centrum pro dospělé a nabízí i aktivity pro celé rodiny. Žáci samostatně zkoumají vědecké a technické jevy podle svých zkušeností a zájmů. V dopoledních hodinách ho navštěvují školní skupiny, v odpoledních hodinách se děti, mladí lidé a rodiny zdarma v "Dílně otevřeného učení" věnují své badatelské činnosti. Helleum nabízí také tzv. mobilní dílny, kterými jsou specificky zaměřené truhly, které si mohou školy vypůjčit a realizovat tak badatelské aktivity přímo ve škole. Výzkumné aktivity dětí v dílně začínají vedenou prohlídkou a orientací v tematickém výukovém prostředí, často vytvořeném z předmětů denní potřeby. Prostředí je konstruované tak, aby žáky podnítilo ke zvědavosti a kreativě a samostatnému zkoumání – viz obrázek níže.

Obrázek 3 – Helleum otevřená dílna

Děti nejsou lektorsky vedeny a nemají zadané úkoly, protože prostředí samo o sobě a záměrné uspořádání předmětů vyvolává údiv a vede k rozvoji jejich nápadů bez nutnosti zadávat konkrétní úkoly. Touha porozumět je motivace, díky níž děti tzv. přemýšlejí od věci samotné a řídí se vlastními cestami při hledání odpovědí na otázky, které se jim v průběhu pobytu v Helleu objevují. Lektoři, spíše průvodci, v Helleu zůstávají převážně v roli pozorovatelů, nevedou na neucí děti žádnému konkrétnímu předmětu – není to tedy „hotová fyzika“, ale tzv. „vznikající fyzika v dítěti“ (Wagenschein, 2009, Wedekind et al. 2020). Závěr pobytu

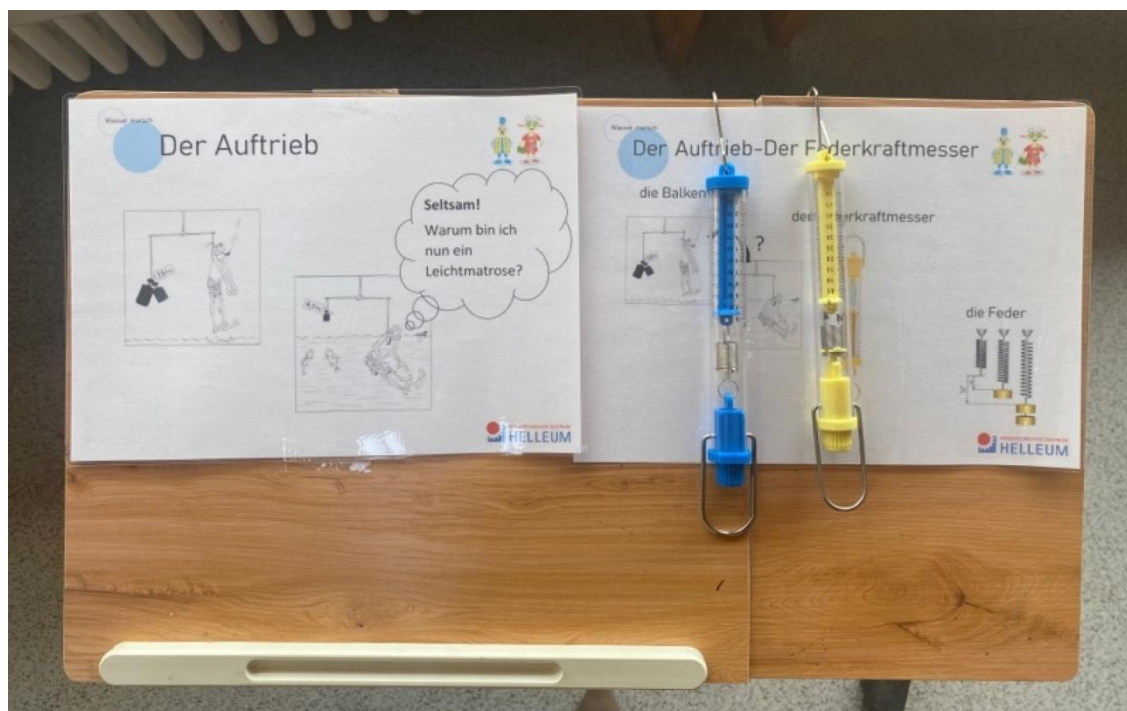
v Helleu tvoří vždy reflexe výsledků a učení Koncept Helleum se skládá z těchto hlavních pilířů:

- Podpora nadání
- Podpora kreativity
- Podpora samostatnosti a spolupráce
- Podpora inkluze
- Výchova k demokracii
- Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

S ohledem na nutnost podpory vzdělávání nadaných žáků hraje Helleum důležitou roli, protože vhodně doplňuje vzdělávací aktivity ve školách a umožňuje efektivně a smysluplně trávit nadaným žákům odpolední čas ve specifické části Hellea, která se nazývá Dětské výzkumné centrum). Helleum jim umožňuje provádět vlastní výzkum nezávisle na škole a realizovat vlastní projekty. V současné době jsou poznatky z výzkumu nadaných žáků mladšího školního věku transformovány a aplikovány do centra pro středoškolské žáky, protože na Helleum navázalo na podzim 2022 otevření obdobného centra v Bonnu – vzniklo tzv. Bonneum.

Helleum je vystavěno na německém konceptu tzv. "*Lernwerkstatt*", což znamená "učební dílna" (Wedekind et al., 2020). Jedná se o vzdělávací koncept a metodu, která se používá především ve výuce na základních školách v Německu, nicméně v současné době se přesouvá i do nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání. *Lernwerkstatt* je založena na principu aktivního a praktického učení, které umožňuje žákům objevovat a prozkoumávat nové poznatky skrze vlastní zkušenosti a experimentování. *Lernwerkstatt* poskytuje žákům prostor pro objevování a experimentování, což je klíčové pro jejich motivaci a zájem o učení. Díky této metodě se žáci stávají aktivními a samostatnými učitelé sami sobě a rozvíjejí dovednosti, které jsou klíčové pro jejich budoucí úspěch v učení i v životě. V *Lernwerkstatt* se využívají různé didaktické metody a materiály, jako jsou experimenty, hry, výzkumy, kreativní aktivity, multimediální prvky a výstupy – viz. ukázka níže a další v příloze 6.

Obrázek 4: Stanoviště v dílně Helleum

Tato metoda umožňuje propojení různých učebních oblastí a dává žákům možnost prozkoumat širší kontext daného tématu. Další výhodou Lernwerkstatt je možnost individualizace výuky. Žáci mohou pracovat na úkolech a aktivitách, které odpovídají jejich schopnostem a zájmům, což podporuje jejich osobní rozvoj a sebevědomí.

Využití činností v Lernwerkstatt může být velmi efektivní při podpoře kompetence k podnikavosti u žáků. Podnikavost zahrnuje řadu dovedností a vlastností, jako je vlastní iniciativa, nezávislost, ochota jít do rizika, kreativita, otevřenost v komunikaci a práce v týmu a motivace a chuť řešit úkoly, které jsou výzvou, jak jsme popsali již výše. Všechny tyto dovednosti a vlastnosti je možné v prostoru Lernwerkstatt rozvíjet:

1. Vlastní iniciativa je posilována samotným prostředím, ve kterém žáci nedostávají hotové instrukce, ale musí samostatně převzít iniciativu a rozhodnout se, na čem a jak budou pracovat.
2. Nezávislost je posilována rolí lektorů a učitelů jako pouhých průvodců žákovské činnosti. Nejsou to oni, kteří určují, co se bude v dílně dělat, ale přímo žáci. Musí tedy převzít odpovědnost a odpoutat se od závislosti na tom, co řekne učitel, to se stane.

3. Ochota jít do rizika je podporována předměty a výzkumnými možnostmi dílny. Žáci nemají hotové instrukce a musí samostatně bádát a hledat odpovědi, a to i s rizikem, že se jim celý projekt nepovede a budou muset začít opět od začátku.
4. Podpora kreativity v Lernwerkstatt je přirozenou součástí pobytu v tomto prostoru. Žáci pracují vždy na kreativních projektech a aktivitách, které je povzbuzují k hledání nových a inovativních řešení. Vytváří vlastní produkty, realizují vlastní nápady, tvoří umělecká díla a řeší problémy a překážky, které se objeví v průběhu práce.
5. Otevřenost a komunikace v týmu je rovněž zcela přirozená, protože žáci snadno zjistí, že pro vytvoření díla nebo vyřešení problému musí komunikovat a spolupracovat s ostatními. Žáci se učí komunikovat, rozdělovat si úkoly, přebírat role, vyjednávat a dosahovat společných cílů, což jsou všechno klíčové dovednosti pro úspěšné podnikání. Žáci se také učí prezentovat své projekty nebo nápady ostatním, což u nich rozvíjí schopnost přesvědčivě prezentovat své myšlenky a získat podporu a spolupráci od ostatních.
6. Celé prostředí je motivační a předměty samy o sobě představují kognitivní výzvu, které se žáci snadno chopí a začnou ji řešit.

Po dokončení projektů a aktivit v Lernwerkstatt je důležité vždy provést analýzu a reflexi. Žáci se mohou ptát, co se podařilo, co mohou zlepšit, jakým způsobem by mohli své nápady rozvinout do praxe atd. Tím se rozvíjí jejich schopnost sebeeflexe a zlepšují své dovednosti. Skrze kreativní projekty, iniciativu, spolupráci a reflektování své práce se žáci učí nejenom kreativně přemýšlet a hledat inovativní řešení, ale také plánovat, rozhodovat, komunikovat a prezentovat své nápady a projekty. Tímto způsobem se formuje jejich podnikavý postoj a dovednosti potřebné pro budoucí podnikatelské aktivity.

Helleum v Berlíně je právě oním velkým prostředním Lernwerkstatt, kde je vše potřebné pro rozvoj vlastností nezbytných pro kompetenci k podnikavosti. Členové expertního týmu strávili v Helleu dva dny, kdy měli příležitost sledovat děti při samostatné práci od jejich příchodu přes činnosti až po reflexi. Zároveň byli i oni aktivními účastníky a mohli si vyzkoušet, jaké to je být aktivní v učební dílně.

Duchovním otcem Hellea je profesor. Dr. Hartmut Wedekind z Alice Salomon Hochschule v Berlíně, vedoucí vědecké sekce výzkumného centra a ředitel Institutu IFMBK – Berlin e.V. pro podporu MINT vzdělávání (MINT je v České republice známé jako koncept STEM). Prof. Wedekind dlouhodobě propaguje a šíří myšlenku „Lernwerkstatt“. Podílí se na zakládání dílen učení a vzdělávání pedagogů, kteří mají zájem v dílnách učení pracovat. Vzdělávací

koncept, který prof. Wedekind vytvořil, funguje již přes 10 let. Fotografie z Hellea a z aktivit a stanovišť v dílně jsou součástí přílohy 6 této expertní zprávy.

Závěr

Expertní zpráva přinesla informace k podpoře podnikavosti v Německu založené na studiu dostupných oficiálních materiálů Spolkového ministerstva průmyslu. Získané informace pak expertní tým v období od října 2022 do června 2023 konfrontoval s reálnou zkušeností v německých školách a mimoškolních organizacích. Výsledná zjištění byla, dalo by se říci, překvapivá. Přestože je k dispozici pro školy a učitele skutečně celá řada publikací a projektů, které podnikavost podporují a cílí na rozvoj těchto kompetencí, v navštívených školách o tématu podnikavosti nikdo téměř nic nevěděl a iniciativu Spolkového ministerstva neznal. Bylo tedy skutečně složité nalézt aktivity, které podporují podnikavost. Expertní tým byl “úspěšnější” u mimoškolních organizací, které pořádají cílené workshopy pro žáky a školy. Nicméně, pokud odhlédneme od slova podnikavost a zaměříme se na kompetence, dovednosti a vlastnosti, které je nutné pro podnikavost u mladých lidí rozvíjet, najdeme toho v německých školách již více a vybrané výstupy jsme také představili a zpracovali v expertní zprávě.

Zprávu celkově vnímáme jako přínosnou a inspirativní pro české prostředí, doplnili jsme ji konkrétními odkazy a ukázkami, které jsou přenositelné a využitelné i v českých školách. Věříme, že tak může být přínosem k rozvoje podnikavosti u žáků a inspirací pro české učitelky a učitele.

Za expertní tým

Zuzana Svobodová

Zdroje

Die Idee - Allgemeine Hintergrundinformationen zur Website. (2022). *Unternehmergeist-macht-schule.de*. Retrieved July 2, 2023, from https://www.unternehmergeist-macht-schule.de/DE/DieIdee/UeberdieSeite/ueberdiesseite_nod_e.html

Unternehmergeist in die Schulen?!: Ergebnisse aus der Inmit-Studie zu Entrepreneurship Education-Projekten an deutschen Schulen. (2010). Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (BMWi).

https://oekonomische.bildung-rp.de/fileadmin/user_upload/oekonomische.bildung-rp.de/Informationsmaterial/Ergebnisse_INMIT-Studie.pdf

Unternehmergeist-Wecker: Ideen und Anleitungen für Schulen. (2019). Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (BMWi).

<https://www.gruendungswoche.de/fileadmin/gew/downloads/veranstaltungen/Unternehmergeist-Wecker-Ideen-und-Anleitungen-fuer-Schulen.pdf>

Steffen, A. (2019). Haben Sie bereits Ihr Ikigai gefunden?. In: *Menschen und Organisationen im Wandel*. Springer Gabler, Berlin, Heidelberg.

Wagenschein, M. (2009): *Naturphänomene sehen und verstehen. Genetische Lehrgänge. Das Wagenschein-Studienbuch. 4. Auflage.* Bern: hep der Bildungsverlag

Wedekind H., Theisselmann O., Haas H. (2020): „Experimentieren zu Hause“ – zu Zeiten von Corona. In: *Grundschule aktuell. Zeitschrift des Grundschulverbandes (Hrsg.). Heft 152/2020.* Seite 26-28.

Další konkrétní odkazy jsou uvedené přímo v textu expertní zprávy.

Přílohy

Příloha 1 – Deník z praxe – autentické zápisky žáka z ČR na německé praxi

Journal Eintrag - 20.3.

Heute hatten wir Mathe in der Klasse 3a. Die Kinder erzählten uns von ihren Urlaubserlebnissen und wir freuten uns sehr, dass alle eine schöne Zeit hatten. Danach hatten wir Deutsch in der 1b und wir haben uns mit Personenbeschreibungen beschäftigt. In der 3a hatten wir wieder Mathe und übten Plus- und Minusaufgaben. Die Kinder der 3b hatten eine tolle Zeit beim Tanzen und der Geburtstagsfeier. Zum Abschluss des Tages malten wir in Sachunterricht in der 1c Blumen.

Heute hatten wir Mathe in der Klasse 3a. Die Kinder erzählten uns von ihren Urlaubserlebnissen und wir freuten uns sehr, dass alle eine schöne Zeit hatten. Danach hatten wir Deutsch in der 1b und wir haben uns mit Personenbeschreibungen beschäftigt. In der 3a hatten wir wieder Mathe und übten Plus- und Minusaufgaben. Die Kinder der 3b hatten eine tolle Zeit beim Tanzen und der Geburtstagsfeier. Zum Abschluss des Tages malten wir in Sachunterricht in der 1c Blumen.

Journal Eintrag - 21.3.

Heute hatten wir Sachunterricht in der 1c und beschäftigten uns damit, wie wir zur Schule kommen. In der 3a hatten wir Mathe und haben einen Test geschrieben, den wir später korrigierten. Anschließend hatten wir Deutsch und am Nachmittag ging es für die Kinder der 4.f zum Schwimmen ins Midsommerland.

Journal Eintrag - 22.3.

In der 3a hatten wir heute Religion und Sachkunde. In der 3b wurde Deutsch unterrichtet und wir halfen in der 1.b beim Sachkunde-Unterricht, bei dem es um das Thema "Umkleiden" ging. Am Nachmittag hatten die Kinder viel Spaß beim Tanzen.

Journal Eintrag - 23.3.

Heute hatten wir in der 3a Mathe und Musikunterricht. In der 1.b halfen wir erneut beim Sachkunde-Unterricht. Anschließend hatten wir eine Internet-Stunde und den Dialog der Woche, bei dem wir Wörter auf "Da" finden sollten. Ein Schüler rief "Kacke", was fast richtig war, aber es lautete "Kaffee".

Journal Eintrag - 24.3.

Heute hatten wir Sport im Freien in der 3a und anschließend Deutsch. Am Nachmittag halfen wir in der 4.e beim Schwimmen.

Journal Eintrag - 27.3.

In der 3a korrigierten wir heute unseren Mathe-Test und hatten Deutsch-Unterricht. Am Nachmittag begleiteten wir die Kinder der 4.e zum Schwimmen.

Journal Eintrag - 28.3.

In der 1.c beschäftigten wir uns mit dem Thema "Wie komme ich zur Schule". In der 3.a hatten wir Mathe-Unterricht und übten das Planen von Strecken. Anschließend korrigierten wir Hausaufgaben und begleiteten die Kinder der 4.e zum Schwimmen.

Journal Eintrag - 29.3.

Die Kinder in der 1.b erzählten uns, was sie in letzter Zeit gefunden hatten. Wir hatten auch ein Lehrer-Meeting

Příloha 2 – Presentace z praktika v Hamburku

Meine Arbeitsstelle

- Kindergarten
- Kita Harburger Berge
- Rotes Kreuz

Verlauf das Praktikum

- Spielen mit Kindern:
  - Malen
  - Puzzeln
  - Usw.
- Aufräumung im Speisezimmer
- Erzieherinnen helfen

Pflanzung von Saatgut

Mäuse Klasse

Speisezimmer

Umkleieraum

Příloha 3 – Boundy aplikace Actionbound

FRANKFURT am Main:
STADT IM Mittelalter

EINE REISE DURCH die Zeit MIT DENIZ UND Sophie

Helft Deniz und Sophie aus dem Mittelalter zurück in die Gegenwart zu reisen. Hierfür müsst ihr Fragen und Aufgaben zum Thema Frankfurt im Mittelalter gemeinsam meistern! Viel Erfolg!

👥 Skupinový Bound ⌚ Počet minut: 60
 📄 od Paula409
 📍 Učení, Města, Kvíz

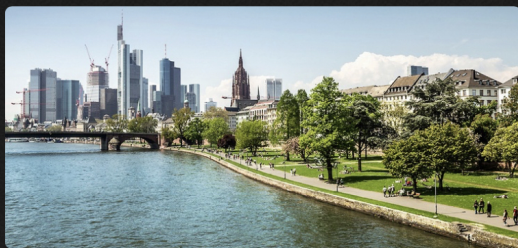

Foto von Dan Asaki auf Unsplash - Ausschnitt

Schaut her! Spuren heiliger Schriften mitten in der Stadt – Ein GPS-Parcours in Frankfurt. * Geht los und erlebt spannende Abenteuer, die Euer Leben verändern können! * Ein Bound von Lernenden der Julius Leber Schule, Frankfurt in Zusammenarbeit mit dem BiMu – Bibelhaus ErlebnisMuseum, Frankfurt / Main

<https://www.bibelhaus-frankfurt.de/de/>

👤 Bound pro jednotlivce ⌚ Počet minut: 77
 📄 od Bibelhaus Frankfurt 📍 Přibližně kilometrů: 2,5

In diesem Actionbound wird ein Überblick über den Masterplan 100% Klimaschutz von Frankfurt gegeben

<3

👥 Skupinový Bound ⌚ Počet minut: 40
 📄 od C und N

In diesem Bound lernt ihr den Stadtteil Heddernheim in Frankfurt noch einmal auf eine andere Art und Weise kennen. Denn auf dem Gebiet des heutigen Heddernheim stand vor fast 2000 Jahren die alte römische Siedlung Nida. An mehreren Stationen erfahrt ihr einiges über das Leben im Alten Rom und könnt Geschichte in eurer Stadt so hautnah erleben. Viel Spaß dabei!

👥 Skupinový Bound ⌚ Počet minut: 75
 📄 od aoelsch 📍 Přibližně kilometrů: 3

Frankfurt Nordost: Preungesheim, den Frankfurter Berg und Berkersheim erkunden: Besondere und alltägliche Orte neu entdecken. Kraftorte finden. Bei dem Action Bound geht es um genaues HIN SCHAUEN um Rätsel zu lösen. Ein Abenteuer für Groß und Klein. Rätsel, Geschichten und spannende Aufgaben warten auf dich.

 Bound pro jednotlivce Počet minut: 120

 od Antonia von Vieregge

Příloha 4 – Test podnikatelského ducha

Test: Hast Du Unternehmergeist?

Antworten jeweils: eher ja (1 Punkt) – eher nein (0 Punkte)

	Schüler/-in	
	Eher ja	Eher nein
Antriebsstärke		
Bist Du begeisterungsfähig?		
Bist Du entscheidungsfreudig?		
Nimmst Du Herausforderungen gern an?		
Bist Du hartnäckig, wenn es um Deine Sache geht?		
Unabhängigkeitsstreben		
Bist Du jemand, der gern die Initiative ergreift?		
Geht es Dir eher gegen den Strich, wenn Dir jemand sagt, was Du zu tun hast?		
Genießt Du es, selber entscheiden zu dürfen?		
Hast Du eigene Ziele, die Du erreichen willst?		
Risikobereitschaft		
Bist Du ein optimistischer Mensch?		
Bist Du bereit, Risiken einzugehen, wenn Du etwas erreichen willst?		
Kommst Du gut über Frustrationen hinweg?		
Hättest Du als Unternehmer/-in Angst davor zu scheitern?		
Bist Du bereit, als Selbständige/-r auf ein sicheres festes Einkommen zu verzichten?		
Kreativität		
Fällt es Dir leicht, neue Ideen zu entwickeln?		
Denkst Du: Es gibt für jedes Problem eine Lösung?		
Findest Du Routine auf Dauer langweilig?		
Kontaktfreudigkeit		
Fällt es Dir leicht, mit fremden Menschen ins Gespräch zu kommen?		
Übernimmst Du gern Verantwortung?		
Kannst Du Dich gut auf andere Menschen einstellen?		
Kannst Du andere begeistern?		
Leistungsmotivation		
Bist Du ehrgeizig?		
Bist Du ein/-e disziplinierte(-r) Arbeiter/-in?		
Kommst Du mit Stresssituationen gut zurecht?		
Bist Du bereit, als Selbständige/-r 60 Stunden und mehr in der Woche zu arbeiten?		

Auswertung

Addiere Deine Punktzahl und lies die entsprechende Bewertung:

0 bis 10 Punkte

Du bist wahrscheinlich nicht die geborene Unternehmerin oder der geborene Unternehmer. Das Testergebnis signalisiert, dass Du aus heutiger Sicht wahrscheinlich als Angestellte oder Angestellter glücklicher würdest.

11 bis 20 Punkte

Das Ergebnis fällt für Dich nicht eindeutig aus. Die geborene Unternehmerin oder der geborene Unternehmer bist Du wahrscheinlich nicht. Zumindest heute noch nicht. Aber Du zeigt schon eine ganze Reihe von Eigenschaften, die man dafür gut gebrauchen kann.

21 bis 25 Punkte

Du scheinst viel von einer Unternehmerperson zu haben. Wenn Du mit dem Gedanken spielst, Dich tatsächlich einmal selbständig zu machen, solltest Du Dich trotzdem gut über den Weg dorthin informieren.

Quelle: Entstanden in Zusammenarbeit mit: Prof. Dr. Günter F. Müller, Universität Koblenz-Landau.

Wie hätte Levi Strauss beim Test abgeschnitten?

Auch um die eigenen Testergebnisse einzuordnen und zu relativieren, kann man abschließend im Klassengespräch ermitteln lassen: Was hätte Levi Strauss wohl in den einzelnen Kategorien des Tests geantwortet? Wie hätte er abgeschnitten?

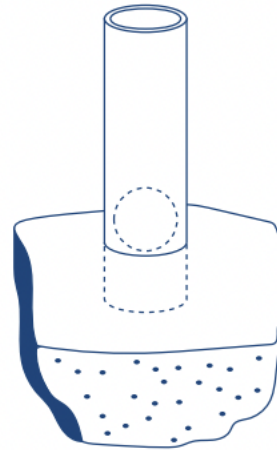
	Schüler/-in		Levi Strauss	
	Eher ja	Eher nein	Eher ja	Eher nein
Antriebsstärke				
Bist Du begeisterungsfähig?				
Bist Du entscheidungsfreudig?				
Nimmst Du Herausforderungen gern an?				
Bist Du hartnäckig, wenn es um Deine Sache geht?				
Unabhängigkeitsstreben				
Bist Du jemand, der gern die Initiative ergreift?				
Geht es Dir eher gegen den Strich, wenn Dir jemand sagt, was Du zu tun hast?				
Genießt Du es, selber entscheiden zu dürfen?				
Hast Du eigene Ziele, die Du erreichen willst?				
Risikobereitschaft				
Bist Du ein optimistischer Mensch?				
Bist Du bereit, Risiken einzugehen, wenn Du etwas erreichen willst?				
Kommst Du gut über Frustrationen hinweg?				
Hättest Du als Unternehmer/-in Angst davor zu scheitern?				
Bist Du bereit, als Selbständige/-r auf ein sicheres festes Einkommen zu verzichten?				
Kreativität				
Fällt es Dir leicht, neue Ideen zu entwickeln?				
Denkst Du: Es gibt für jedes Problem eine Lösung?				
Findest Du Routine auf Dauer langweilig?				
Kontaktfreudigkeit				
Fällt es Dir leicht, mit fremden Menschen ins Gespräch zu kommen?				
Übernimmst Du gern Verantwortung?				
Kannst Du Dich gut auf andere Menschen einstellen?				
Kannst Du andere begeistern?				
Leistungsmotivation				
Bist Du ehrgeizig?				
Bist Du ein/-e disziplinierte(-r) Arbeiter/-in?				
Kommst Du mit Stresssituationen gut zurecht?				
Bist Du bereit, als Selbständige/-r 60 Stunden und mehr in der Woche zu arbeiten?				

Arbeitsblatt Gruppenarbeit: Wie holt man den Ball heraus?

Eine typische kreative Herausforderung ist, für ein Problem eine Lösung zu finden, für das es auf Anhieb keine Lösung zu geben scheint.

Problemstellung

Ein Tischtennisball ist in ein 15 Zentimeter tiefes Stahlrohr gefallen, das fest in einem Betonboden verankert und daher unverrückbar und unten geschlossen ist. Er scheint unerreichbar.

Aufgabenstellung

Wie viele Möglichkeiten findet Ihr, den Ball herauszuholen, ohne ihn und das Rohr und den Betonboden zu beschädigen?
Als Hilfsmittel stehen zur Verfügung:

- eine zwei Meter lange Wäscheleine
- eine Schale Müsli
- ein Krug Milch
- ein Schraubenzieher
- ein Drahtkleiderbügel
- ein Hammer
- eine Glühbirne

Ihr habt dafür 10 Minuten Zeit.

Příloha 6 – Aktivita v Helleu

